

Spis rzeczy

Przedmowa do pierwszego wydania	1
Przedmowa do drugiego wydania	5
Wprowadzenie	25
Załączkowy stan metodologii nauk społecznych. Zadanie pracy.	
I. Co to jest fakt społeczny?	27

Faktu społecznego nie można określić przez jego powszechność w obrębie społeczeństwa. Cechy wyróżniające fakt społeczny: a) jego zewnętrżność w stosunku do świadomości jednostkowych; b) przymus, który wywiera lub może wywierać na te świadomości. Zastosowanie tej definicji do ustalonych praktyk i do prądów społecznych. Weryfikacja tej definicji.

Inny sposób charakteryzowania faktu społecznego: stan niezależności, w którym pozostaje w stosunku do swych manifestacji poszczególnych. Zastosowanie tej charakterystyki do ustalonych praktyk i do prądów społecznych. Fakt społeczny rozpowszechnia się, ponieważ jest społeczny, nie zaś odwrotnie. Jak ta druga definicja mieści się w pierwszej.

Jak do tej samej definicji wchodzi fakty z zakresu morfologii społecznej. Ogólna formuła faktu społecznego.

II. Zasady obserwacji faktów społecznych 42

Zasada podstawowa: rozpatrywać fakty społeczne jak rzeczy. 42

1. Faza ideologiczna, przez którą przechodzą wszystkie nauki i w której tworzą one pojęcia potoczne i praktyczne, zamiast opisywać i wyjaśniać rzeczy. Dlaczego ta faza musi trwać w socjologii dłużej niż w innych naukach. Fakty wzięte z socjologii Comte'a, z socjologii Spencera, ze współczesnej moralności i ekonomii politycznej, a pokazujące, że nauki społeczne nie wyszły jeszcze z tego stadium.

Dlaczego należy z niego wyjść: a) fakty społeczne winny być traktowane jak rzeczy, ponieważ są bezpośrednimi *data* nauki, podczas gdy idee, za których rozwinięcie te fakty się uważa, nie są nam bezpośrednio dane; b) wszelkie fakty społeczne mają cechy rzeczy.

Podobieństwo tej reformy do niedawnej reformy psychologii. Nadzieje na szybki postęp socjologii w przyszłości 42

2. Zasady bezpośrednio związane z zasadą poprzednią:
 - a. Usuwać z nauki wszelkie *praenotiones*. O mistycyzmie przeciwstawiającym się stosowaniu tej zasady.
 - b. Sposób ustalenia pozytywnego przedmiotu badań: zgrupować fakty według ich wspólnych cech zewnętrznych. Związek utworzonego w ten sposób pojęcia z pojęciem obiegowym. Przykłady błędów, na które jest się narażanym wówczas, gdy się tę zasadę lekceważy lub źle stosuje. Spencer i jego teoria ewolucji małżeństwa; Garofalo i jego definicja zbrodni;

pospolity błąd odmawiający moralności społeczeństwu niższemu. O tym, że zewnętrzność cech uwzględnianych w definicji nie stanowi przeszkody dla wyjaśnień naukowych.

c. Te cechy zewnętrzne winny być ponadto maksymalnie obiektywne. Środek osiągnięcia tego: ujmować fakty społeczne od tej strony, z której występują odłączone od swoich manifestacji jednostkowych. . .

60

III. Zasady rozróżniania faktów normalnych i patologicznych

78

Teoretyczna i praktyczna użyteczność tego rozróżnienia. Aby nauka była zdolna kierować postępowaniem ludzkim, rozróżnienie to musi być naukowo możliwe.

78

1. Przegląd stosowanych pospolicie kryteriów: ból nie jest znakiem wyróżniającym chorobę, ponieważ należy on także do stanu zdrowia; znakiem takim nie jest zmniejszanie się szans na przeżycie, ponieważ wynika ono czasami z faktów normalnych (starość, miesiączkowanie itp.), nie zawsze zaś wynika z choroby; co więcej, kryterium to przeważnie nie daje się zastosować, zwłaszcza w socjologii.

Odróżnienie choroby od zdrowia jako stanu nienormalnego od normalnego. Typ przeciętny czy szczególny. Konieczność uwzględnienia wieku przy określaniu, czy fakt jest normalny, czy też nie.

Jak ta definicja zjawisk patologicznych zbiega się na ogół z potocznym pojęciem choroby: to, co anormalne, jest przypadkowe; dlaczego anormalność jest przeważnie niższością.

81

2. Pożyteczność sprawdzania wyników osiągniętych za pomocą poprzedniej metody poprzez szukanie przy-

czyn normalności faktu, tj. jego powszechności. Konieczność przeprowadzenia tej weryfikacji wówczas, gdy chodzi o społeczeństwa, które nie osiągnęły kresu swej historii. Dlaczego to drugie kryterium może być stosowane jedynie jako uzupełnienie pierwszego i w drugiej kolejności.

Sformułowanie zasad. 92

3. Zastosowanie tych zasad do kilku wypadków, zwłaszcza do zagadnienia zbrodni. Dlaczego istnienie przestępczości jest zjawiskiem normalnym. Przykłady błędów, w jakie się popada, nie stosując się do tych zasad. Nauka staje się niemożliwa. 98

IV. Zasady tworzenia typów społecznych 111

Rozróżnianie zjawisk normalnych i anormalnych wymaga tworzenia rodzajów społecznych. Użyteczność pojęcia rodzaju, będącego ogniwem pośrednim między pojęciem *genus homo* a pojęciem społeczeństw poszczególnych. 111

1. Droga do stworzenia pojęcia rodzaju nie prowadzi przez monografię. Niemożliwość sukcesu na tej drodze. Bezuzyteczność budowanej w ten sposób klasyfikacji. Zasada metody, którą należy stosować: rozróżniać społeczeństwa według stopnia ich złożoności. ... 113
2. Definicja społeczeństwa prostego: horda. Przykłady niektórych sposobów łączenia się ze sobą społeczeństw prostych oraz społeczeństw powstałych z takiego połączenia.

Wewnątrz stworzonych w ten sposób rodzajów należy wyróżniać odmiany odpowiednio do tego, czy składowe segmenty rosły się, czy też nie.

Sformułowanie zasady. 117

3. Jak wcześniejsze rozważania dowodzą istnienia rodzajów społecznych. Różnice między rodzajami biologicznymi i socjologicznymi. 123

V. Zasady wyjaśniania faktów społecznych 126

1. Finalistyczny charakter stosowanych wyjaśnień. Użyteczność faktu nie tłumaczy jego istnienia. Odrębność dwóch zagadnień, na którą wskazują: istnienie przeżytków, niezależność organu i funkcji oraz wielość usług, jakie może oddawać kolejno ta sama instytucja. Konieczność szukania sprawczych przyczyn faktów społecznych. Szczególna doniosłość tych przyczyn w socjologii, jak o tym świadczy powszechność najbardziej nawet drobnych praktyk społecznych.

Przyczynę określać trzeba tedy niezależnie od funkcji. Dlaczego poszukiwanie pierwszej winno poprzedzać poszukiwanie drugiej. Użyteczność badania funkcji 126

2. Psychologiczny charakter stosowanej powszechnie metody wyjaśniania. Metoda ta ignoruje naturę faktu społecznego, który jest *ex definitione* niesprowadzalny do faktów psychicznych. Fakty społeczne można wyjaśnić tylko przez fakty społeczne.

Jak to jest możliwe, skoro jedynym tworzywem społeczeństwa są świadomości jednostkowe. Doniosłość faktu zrzeszenia, który powołuje do życia nową istotę i nowy rodzaj rzeczywistości. Zerwanie ciągłości między socjologią a psychologią podobne do tego, jakie oddziela biologię od nauk fizycznych i chemicznych.

Czy to twierdzenie odnosi się do faktu powstania społeczeństwa.

Pozytywny związek faktów psychicznych i społecznych. Pierwsze są bezkształtnym tworzywem przekształcanym przez czynnik społeczny; przykłady. Jeżeli socjologowie przypisywali im bardziej bezpośredni wpływ na powstanie życia społecznego, to dlatego, że za fakty czysto psychiczne brali stany świadomości będące przekształconymi zjawiskami społecznymi.

Inne dowody na poparcie tego twierdzenia: a) niezależność faktów społecznych od czynnika etnicznego, który ma charakter organiczno-psychiczny; b) ewolucja społeczna nie daje się wyjaśnić za pomocą czysto psychicznych przyczyn.

Sformułowanie zasad na ten temat. Z powodu ignorowania tych zasad wyjaśnienia socjologiczne mają ogólnikowy charakter, który je dyskredytuje. Konieczność specjalnego wykształcenia socjologicznego. ...

135

3. Pierwszorzędne znaczenie faktów z zakresu morfologii społecznej w wyjaśnieniach socjologicznych: środowisko wewnętrzne jest źródłem wszelkiego ważniejszego procesu społecznego. Szczególnie doniosła rola elementu ludzkiego tego środowiska. Problem socjologiczny polega tedy zwłaszcza na znalezieniu cech tego środowiska, które wpływają najbardziej na zjawiska społeczne. Dwa rodzaje cech szczególnie odpowiadają temu warunkowi: wielkość społeczeństwa oraz gęstość dynamiczna mierzona stopniem koalescencji segmentów. Wtórne środowiska wewnętrzne; ich związek ze środowiskiem ogólnym i szczegółami życia zbiorowego.

Ważność pojęcia środowiska społecznego. Jeśli się je odrzuca, socjologia nie jest w stanie ustalać związków przyczynowych, lecz jedynie stosunki następstwa, nie umożliwiające naukowego przewidywania:

przykłady wzięte od Comte'a i Spencera. Ważność tego samego pojęcia dla wyjaśniania, w jaki sposób użytkowa wartość praktyk społecznych może ulegać zmianom, nie będąc zależną od arbitralnych postanowień. Związek tego zagadnienia z zagadnieniem typów społecznych.

O tym, że tak rozumiane życie społeczne zależy od przyczyn wewnętrznych.

151

4. Ogólny charakter tej koncepcji socjologicznej. Według Hobbesa więź między zjawiskami psychicznymi a społecznymi jest syntetyczna i sztuczna; według Spencera i ekonomistów jest ona naturalna, ale analityczna. Naszym zdaniem jest ona naturalna i syntetyczna. Jak można pogodzić ze sobą te dwie właściwości. Ogólne konsekwencje, jakie stąd wynikają.

160

VI. Zasady przeprowadzania dowodu

165

1. Metoda porównawcza, czyli eksperyment pośredni, jest metodą dowodzenia w socjologii. Bezżyteczność metody zwanej przez Comte'a historyczną. Odpowiedź na obiekcje Milla odnośnie do stosowania metody porównawczej w socjologii. Ważność zasady: *temu samemu skutkowi odpowiada zawsze ta sama przyczyna*.
2. Dlaczego wśród różnych procedur metody porównawczej metoda zmian współtowarzyszących ma w socjologii pierwszeństwo; jej wyższość: a) ponieważ pozwala na dotarcie od wewnątrz do związku przyczynowego; b) ponieważ umożliwia korzystanie z dokumentów lepiej wybranych i bardziej krytycznie traktowanych. O tym, że socjologia ograniczona do tej jednej procedury nie znajduje się w porównaniu z innymi naukami w gorszej sytuacji, gdyż rozporzą-

165

dza ogromnym bogactwem faktów. Konieczność porównywania długich i ciągłych serii zmian, nie zaś zmian wziętych w izolacji. 169

3. Różne sposoby układania takich serii. Wypadek, kiedy ogniwa serii mogą być brane z jednego społeczeństwa. Wypadek, kiedy trzeba je brać z różnych społeczeństw tego samego rodzaju. Wypadek, kiedy trzeba porównywać różne rodzaje. Dlaczego ten ostatni nie jest najbardziej powszechny. Socjologia jest socjologią porównawczą.

Środki ostrożności mają zapewnić uniknięcie pewnych błędów w toku porównań. 177

Wnioski końcowe 182

Ogólne cechy tej metody:

a. Jej niezależność od wszelkiej filozofii (niezależność pożyteczna dla samej filozofii) i wszelkich doktryn praktycznych. Związek socjologii z tymi doktrynami. Jej stosunek do partii.

b. Obiektywność naszej metody. Fakty społeczne rozpatrywane jak rzeczy. Jak ta zasada dominuje w całej przyjętej przez nas metodzie.

c. Socjologiczny charakter tej ostatniej: wyjaśnianie faktów społecznych nie odbiera im ich swoistości; socjologia nauką autonomiczną. O tym, że zapewnienie sobie tej autonomii jest najważniejszym postępem, jakiego socjologia potrzebuje.

Większy autorytet uprawianej w ten sposób socjologii.

Indeks osób 189